

"אסטרטגיה

רבתי

לישראל"

על ספרו

של יחזקאל דרור

הוצאת אקדמון, ירושלים 1989

ד"ר אריאל לויטה*

ספר זה הינו הראשון מבין ארבעה ספרים שמכין המחבר במסגרת סדרה, אותה הוא מכנה "תזכיר לראש הממשלה". ייחודו של הכרך הראשון בכך שהוא מהווה מבוא לעבודה הכוללת והן חיבור מקיף ומפורט העוסק במגזר המדיני-ביטחוני ובנושאים הקיומיים המקופלים בו ומחייבים הכרעה לאומית.

הספר "אסטרטגיה רבתי לישראל" בנוי שלושה חלקים. הראשון, הקרוי "יסודות", מציג את ראיית המחבר ביחס לתהליך המצוי והרצוי במדינת ישראל של החשיבה האסטרטגית רבתי ועיצוב המדיניות האסטרטגית-ביטחונית. חלקו השני של הספר, הקרוי "ממדים עיקריים", דן בתכנים של 12 מגזרים שונים של האסטרטגיה הרבתי לישראל – החל בנושאי מלחמה ושלום, יחסים עם המעצמות דרך אסטרטגיה קונוציונאלית, גרעינית תעשייתית-ביטחונית ולוחמה בטרור, וכלה בנושא הפלסטינים, ערביי ישראל, ההתיישבות וגבולות ישראל. לבסוף, חלקו השלישי של הספר הקרוי "ראייה משולבת", מנסה לגבש את מכלול הנושאים השונים לכדי אסטרטגיה רבתי שלמה וסדירה עבור מדינת ישראל וחוזר על הצורך (ההכרח) בגיבוש אסטרטגיה רבתי כזאת.

המחבר רואה את עיקר יעודו של הספר בהצגת דפוסי חשיבה לעיצוב מדיניות, בהנמקת הצורך הדחוף בגישה אסטרטגית רבתי לישראל ובדרבון לחדשנות במדיניות בנושאי יסוד. לנושאים אלה מיוחד חלקו הראשון של הספר ובמידה פחותה גם חלקו השלישי. שאר הספר (למעלה ממחציתו) מביא למעשה מסקנות והמלצות של המחבר לגבי כיווני הפעולה הרצויים בכל מגזר ומגזר.

"אסטרטגיה רבתי לישראל" מהווה במבנהו ובתכנו המושך ישיר לעבודות הרבות והמגוונות שכתב יחזקאל דרור במשך שלושים השנים האחרונות בנושאי עיצוב מדיניות, קבלת החלטות, אסטרטגיה, ומינהל ציבורי. חיבורים אלה הרימו תרומה ייחודית להעשרת המחקר, החשיבה והחינוך האקדמי וגם השאירו את רישומם במגזרים שונים של העיסוק האקדמי הבינלאומי בנושאים אלה. למרות זאת, מוצא את עצמו המחבר נאלץ להשקיע מאמץ עצום בספרו החדש לחזור ולבקר את הנעשה בנושאים אלה במדינת ישראל בכלל ובממסד המדיני-ביטחוני בפרט, ולהציג את הרציונל לחשיבה אסטרטגית ברמה העליונה במדינת ישראל, דבר שהוא כמעט מובן מאליו במדינת מתוקנות אחרות. חלק נכבד מן הספר איננו אלא כתב אישום נוקב כנגד הנעשה בתחומים אלה במדינת ישראל, ומאמץ נואש כמעט להצביע על הליקויים והסכנות הטמונים בהמשך המצב הנוכחי. בתחום זה הספר איננו מחדש רבות ביחס לעבודות הקודמות של המחבר, אך הדבר איננו גורע מחשיבות המסר שלו, ודאי נוכח המציאות הפוליטית-מדינית העגומה שבה נתונה מדינת ישראל בימים אלה.

עיקר הספר, מיוחד, כאמור לעיסוק ברבדים השונים של אסטרטגיה רבתי לישראל. המחבר מקיף את מגזרי האסטרטגיה רבתי החשובים ביותר, וטיפולו בנושאים מקיף מאוד ומתאפיין ביצירתיות ומקוריות לא מבוטלות. בכל אחת מהמגזרים בוחן או מציג המחבר תרחישים שונים ואף קיצוניים, ותורם אגב כך לפיתוח החשיבה בנושאים השונים ולהעמקתה. הוא חושף דילמות, מציג חלופות ומציע שיקולים אפשריים שונים בעיצוב המדיניות. בדרך זו מוכיח המחבר פעם נוספת כי הוא אמן החשיבה התרחישית. אלא שבטיפול תרחישי בנושאים השונים, גם כשהוא מקיף ויצירתי מאוד כפי שהוא כאן, גלומה בהכרח חולשה – הוא מקשה מאד על

* המחבר הינו חוקר בכיר במרכז למחקרים אסטרטגיים, ע"ש יפה באוניברסיטת תל-אביב

הספר ארוך וכתוב בסגנון אקדמי כבד, ועושה שימוש נרחב ושכיח בעגה מקצועית עברית ולועזית. חשוב מכך, הספר במהותו הינו אפוליטי, במובן שהוא מתעלם לחלוטין מן הקושי הפוליטי ביישום ההמלצות לשינוי דפוסי עיצוב המדיניות. קושי זה גרם להתעלמות כמעט מוחלטת משפע ההצעות (הטובות כשלעצמן) שהועלו בעבר על ידי דרור עצמו (כאקדמאי וגם כמשרת ציבור), ואף הומלצו פעמים רבות על-ידי רבים וטובים אחרים, בכלל זה ועדות חקירה ממלכתיות, בתקופות ובהקשרים שונים. האם די במציאות אובייסקיבית קשה כדי להביא את המדינאים לבצע את השינויים הדרושים במדיניות ובתהליך עיצובה? מסופקני, מה עוד שההכרה בחומרת המצב המדיני-אסטרטגי הנוכחי ובמגרעות השיטה הקיימת רחוקה מלהיות נחלת הכלל, והלחץ הציבורי והאחר על הפוליטיקאים לבצע את השינויים הדרושים, עקר למדי. אין בכל האמור לעיל כדי לגרוע מתרומתו של יחזקאל דרור בכלל, וספרו "אסטרטגיה רבתי לישראל" בפרט לפיתוח החשיבה בתחום האסטרטגיה רבתי לישראל הן במישור התכנים והן במישור דפוסי עיצוב המדיניות. יש רק לקוות כי התלמידים הרבים שהעמיד במרוצת השנים, והקוראים של הספר הנוכחי יצליחו להעמיק את הדיון בנושאים השונים של האסטרטגיה רבתי לישראל ולגשר על הפער בין המצוי לרצוי בדפוסי עיצוב המדיניות. יתכן שיחזקאל דרור עצמו יוכל לסייע בכך במסגרת חיבוריו הנוספים בסדרה "תזכיר לראש הממשלה".

גיבוש מסקנות ומערכת עקרונות מנחים לטיפול בכל אחד מהמגזרים. במקרה שלפנינו ריבוי התרחישים ורוחב הידיעה בטיפול באים בהכרח על חשבון העמקה ומיצוי כל אחד מהנושאים מחד גיסא ואובייקטיביות בהסקת מסקנות וגיבוש העקרונות המנחים, מאידך גיסא. כך למשל, המחבר איננו מבהיר מהו הכלל המנחה אותו בקביעתו, מהי מגבלה קשיחה על המדיניות ומה אינה כזו (כגון בסוגית הקונסנסוס במלחמה, עמ' 169), דבר המחליש במידה רבה את תוקף המסקנות, לעיתים מרחיקות הלכת, שהוא מציג בנושאים השונים (לדוגמה, בהקשר הירדני-פלסטיני).

מבחן חשוב נוסף להערכת הספר, איננו בתרומתו לגיבוש החשיבה בנושאים הספציפיים השונים, אלא בהשפעתו האפשרית על שינוי דפוסי ותהליכי עיצוב האסטרטגיה רבתי לישראל בכלל, ובמגזר המדיני-ביטחוני בפרט. זהו אחרי הכל היעד העיקרי ששם לעצמו המחבר בכתובת הספר, וממנו נגזרו מבנה ותכניו. מוקדם מדי להעריך באיזה מידה ישיג המחבר את ההשפעה המקווה בתחום זה, אך להערכתו אין מקום לאופטימיות רבה בהקשר זה. הפסימיות נעוצה בראש ובראשונה במציאות הפוליטית-מדינית במדינת ישראל, מציאות חמורה וקשה שכל ההצעות ההמלצות והתביעות לשנותה עלו עד כה בתוהו. למרבה הצער ספרו של יחזקאל דרור, איננו מותאם באורח מיטבי למטרה שהוא מכוון להשיג למרות שהוא כתוב כחלק מ"תזכיר לראש הממשלה" וכוונתו להשפיע על שינוי תהליכי עיצוב המדיניות, סגולותיו האחרות הן רבות מגוונות אך סגנון הספר "אסטרטגיה רבתי לישראל" ומבנהו אינם משרתים היטב את הכוונה להגיע לקהל יעד שהוא בעיקרו פוליטי, ובמיוחד קברניטים, שהם אלה שיכולים ליישם את המלצות המחבר לשינוי דפוסי עיצוב המדיניות ותכניה.